

ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНОПІСЕННОГО ВИКОНАВСТВА
НА ПІВНОЧІ РІВНЕНЩИНИ
(НА ОСНОВІ ТВОРЧИХ ПОРТРЕТІВ УЛЯНИ КОТ ТА ГАННИ КУРИШКО)

Стаття присвячена опису творчого становлення та порівняльній характеристиці особливостей манери виконання автентичних творів двох найяскравіших на Півночі Рівненщини співачок – У. Кот (с. Крупове Дубровицького р-ну Рівненської обл.) і Г. Куришко (с. Карасин Сарненського р-ну Рівненської обл.).

Ключові слова: традиційна культура, творчість, жанрова класифікація, народне виконавство.

З плином часу у нашому суспільстві дається взнаки поширення та вплив сучасної популярної музики через засоби масової інформації. Змінюються музичні ідеали, формуються нові смаки та уподобання. На зміну автентичному виконавству приходить так звана поп-музика, яка часто відсуває традиційне мистецтво на другий план. Зникають цінні фольклорні зразки, за посередництвом яких можна безпомилково реконструювати реальну картину українського народнопісенного мистецтва та встановити його генезу. Отож, така ситуація суттєво гальмує як сам природний процес передачі фольклорної інформації, так і зусилля у напрямі дослідження науково цінних музичних матеріалів.

Усе ж в останні десятиліття науковий процес поступово набирає обертів, і з кожним роком збільшується кількість мистецтвознавчих праць та з'являються новітні методологічні розробки, покликані вдосконалити процес збирання та аналітичного опрацювання фольклорної спадщини. Що стосується музичного мистецтва, зокрема пісенного фольклору, на жаль, маємо значні упущення, зокрема в тому, що й досі існує велике коло проблемних питань, пов'язаних із дослідженням особливостей традиційної манери виконання народнопісенних творів. Частково упущення в цій галузі етномузикології компенсується належно здійснюваною експедиційно-збирацькою роботою певного кола дослідників львівської та київської фольклористичних шкіл, завдяки чому з'являються цінні документальні пам'ятки та, зокрема, фольклорні збірники. Завдяки цим якісним музично-етнографічним матеріалам, котрі дедалі стає важче здобувати, навіть згодом можна буде визначити ті чи інші прикметні риси фольклорного виконавства кожного з регіонів.

Виконавська пісенна традиція Північної Рівненщини з властивою їй архаїкою й донині становить значний інтерес для численних дослідників-музикознавців. Передусім це пов'язано з порівняно добре збереженою традиційною пісенною культурою, зразки якої не лишають жодного сумніву щодо їх правдивості.

У пропонованому дослідженні звертається увага лише на дві територіально наближені місцевості, де розташовуються села Крупове Дубровицького району та Карасин Сарненського району Рівненської області. Дві представниці пісенного фольклору цих сіл відомі не тільки в Україні, але й поза її межами, а саме: Уляна Петрівна Кот (1936 р.н.) та Ганна Петрівна Куришко (1928 р.н.). Безперечно, їх можна назвати кращими знавцями-хранителями народної мудрості, лідерами своїх осередків.

Неодноразово магнітофонні записи від Уляни Кот та Ганни Куришко робили нині вже визнані науковці. Власне хороша пам'ять, висока виконавська майстерність та імпровізаторський хист виконавиць спричинили процес особливого зацікавлення ними широкого кола дослідників пісенного фольклору. У пам'яті сільських співачок зберігаються колоритні мотиви древніх мелодій з їх змістовними текстами та оригінальними мелодіями, що притаманне саме цій території.

У. Кот та Г. Куришко фактично безпомилково відтворюють засвоєні від своїх предків всі відомі в цій місцевості жанри пісенного фольклору, а саме: календарно-обрядові, родинно-обрядові, звичайні та напливові твори. Точну кількість пісень у їх репертуарі визначити складно, бо ж ця цифра вимірюється сотнями, а ще з часом у пам'яті співачок відновлюються нові і нові пісні.

У 2006 році в Рівному видано збірники пісень з голосу крупівської та карасинської співачок:

«Вибрані пісні з голосу Уляни Кот» в упорядкуванні Л. Гапон [2] та «Пісні від Ганни Куришко» Я. Куришко [6]. Саме на основі матеріалів цих збірників у пропонованому характеризуванні особливості манери виконання народних пісень двох вищезгаданих виконавиць.

Методологічною основою для порівняльного вивчення народномузичного репертуару послужили праці видатного науковця, фольклориста, етномузиколога К. В. Квітки. У свій час дослідник зауважив, що саме фіксування мелодій не дасть можливості достатньо дослідити пісню. Одні лише ноти не можуть показати тембр, гучність виконавського голосу. Тому, як пише К. Квітка у статті «Потреби в справі дослідження народної музики на Україні» [3], у кінці кожної із записаних фольклористом пісень потрібно додавати коментарі, тобто зробити супровідний аналіз виконання.

Серед сучасних науковців, які приділяють увагу у своїх дослідженнях народнопісенному виконавству, визначне місце займають доробки А.Іваницького (сольне, гуртове виконавство), Є.Єфремова, І.Клименко (гуртове виконавство).

Аналіз народнопісенного виконавства певного середовища потребує поглибленого опису біографічних даних, загальної обізнаності творчого становлення яскравих, окремих представників. Такий поступовий, детальний підхід цінний у тому випадку, коли певний музикант вирізняється на загальному фоні та займає роль лідера – користується громадським авторитетом, відмінно володіє традиційною локальною манерою та має бездоганну пам'ять.

Співачка Уляна Кот брала активну участь у відповідальних концертах не тільки районного та обласного, а й республіканських масштабів. На прохання взяти участь у масовому заході та виконати декілька творів із задоволенням привозила свої ткацькі шедеври, демонструючи при цьому всі грані своєї майстерності.

Крупівська співачка створила фольклорний ансамбль «Берегиня» та деякий час керувала ним (тепер колективом керує Н.Рабчевська). Згодом, виникла ідея передачі дітям духовних надбань українського народу. Так був сформований дитячий фольклорний гурт «Серпанок».

Уляну Кот неодноразово також запрошували на різноманітні творчі зустрічі зі студентами та митцями у Рівному та Києві. Так, у 2000 році, у рамках регіонального конкурсу молодих виконавців «З народного джерела» У.Кот відвідала кафедру музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ.

Про її творчий талант та вагомий внесок у збереження традиційного мистецтва пошеського краю писали В. Скуратівський, С. Грища, В. Борисенко, С. Шевчук, Б. Малицька, В. Басараба, Б. Столярчук. Фольклорні записи від неї робили: В. Павлюк, Р. Цапун, В. Ковальчук, К. Приймачук, Г. Орищук, Л. Гапон, К. Смаль. Кілька разів записи здійснювала онука співачки Вікторія Кот, котра нещодавно закінчила кафедру музичного фольклору РДГУ та опублікувала певну частину репертуару бабусі у студентських випускних роботах.

Чимало записів від Уляни Кот зберігається у лабораторії кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ та фондах Етнокультурного центру «Веснянка» Рівненського палацу дітей та молоді.

Інша співачка – Ганна Куришко – у своєму селі відома весільна «свашка», знавець більш як півсотні різножанрових народних пісень. Їх вона чула та запам'ятовувала у виконанні рідної бабусі.

З розвитком сільської клубної діяльності Ганну Куришко залучали до концертів. Нею почали цікавитись рівненські і київські дослідники. Крім рідного середовища, вона стала відомою в околиці та за її межами. Декілька разів виступала на мистецьких звітах і святкових концертах у районних та обласному центрах. У 2002 році відбулася творча зустріч співачки зі студентами Інституту мистецтв РДГУ. Дещо раніше побувала в столиці, де мала таку ж зустріч зі студентами київського Інституту культури. Магнітофонні записи від неї робили І. Синельников, В. Ковальчук, Ю. Рибак. Крім того, з 2000 року нами особисто від Ганни Петрівни здійснено кількаразові записи та в результаті видано фольклорний збірник [6].

У Карасині співачка створила вокальний колектив із числа 8 жінок та 2 чоловіків. На оглядовому конкурсі в Рівному гурту було присвоєно звання «народного». На даний час ансамбль розпався.

Фольклорні записи з голосу Ганни Куришко зберігаються у фондах ПНДЛІМЕ ЛДМА, лабораторії музичної етнографії кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ, а також в осо-

бистому архіві авторки.

На основі зафіксованих творів можна констатувати, що в пам'яті обох співачок добре збережений пласт родинно-обрядового фольклору, зокрема вони точно реконструюють хід весільного обряду з відповідними наспівами.

Репертуар У. Кот представлений великою кількістю народнопісенних творів, що достатньо повно репрезентує традиційну пісенну культуру села Крупове. Натомість перелічений склад репертуару Г. Куришко не є достатньо повним, оскільки в ньому взагалі відсутні календарно-обрядові твори, такі як: русальні, купальські та жнивні пісні.

Характерні виконавські особливості У. Кот проявляються в оригінальному індивідуальному тембрі голосу, який, власне, не притаманний для того осередку. Часті поїздки та виступи розкрили в Уляні Петрівні талант оратора, натомість з виконавського боку «окультурилося» звукоутворення, змінилася вимова (діалект). Усе ж манера співу та хороша пам'ять, дозволяють виокремити співачку на фоні свого середовища.

У співі Уляна Кот в основному обмежується діапазоном півтора октави: «соль» малої – «до» другої октави (на рівні фальцета); причому звуки «соль» та «ля» малої октави виконують функцію ввідних тонів. Для неї властивий легкий «летючий» звук із мінімальними розспівами, на опорних тонах зустрічаються чітко виспівані мелізми, глісандо, незначні вкорочення та подовження тривалостей (приклад № 2).

Регістр її голосу відповідає переважно середині («медіуму») зазначеного діапазону (див. нижче), оскільки більшість свого репертуару співачка виконує тихим голосом в камерній манері. Враховуючи дані критерії, за класичною схемою тип її голосу можна визначити як мецо-сопрано [9].

Більшість пісень у виконанні Уляни Кот звучать протяжно, тужливо, з незначною кількістю орнаменталізації. Артикуляція приголосних звуків чітко виражена, вимова голосного «ф» надає виконанню пом'якшеного звучання. Частіше мелізми звучать у протяжних піснях на голосних звуках «а», «о», «е». У кінці кожної проспіваної строфи ставиться фермата, тривалість якої залежить від взяття на початку твору достатньої кількості об'єму повітря. Чимало пісень закінчуються четвертними чи половинними тривалостями.

Ганна Куришко постає найяскравішою співачкою у селі Карасин. Вона також має хорошу пам'ять, яскравий колоритний вокальний тембр голосу. На жаль, кількість зафіксованого від неї репертуару є значно меншою порівняно з Уляною Кот.

Пісні карасинська співачка виконує в грудному регістрі. При ансамблевому виконавстві може співати верхню партію «вивід» або тримати основу «бас». Найкраще свій тембр вона проявляє у солоспіві. «Соль» та «ля» малої октави застосовуються як ввідні тони до тоніки основного ладу.

Ефектно у виконанні Г. Куришко звучать балади – найулюбленіший жанр співачки, завдяки якому розкриваються всі її імпровізаторські здібності. Ці здебільшого трагічні за змістом твори у її виконанні звучать з особливою експресією.

Аналізуючи та деякою мірою зіставляючи традиційний виконавський стиль двох співачок, можна стверджувати, що балади – найпридатніший для імпровізації жанр.

Діапазон голосу Ганни Петрівни сягає Фа – до 2-ї октави (грудним резонатором). Звук до 2-ї октави співачка бере завдяки відкритій позиції гортані. Таким чином тип її голосу визначається як мецо-сопрано.

Співачка артикуляційно чітко вимовляє приголосні звуки, застосовуючи язик, при цьому положення губ лишається незмінним. Ганна Петрівна майже у кожній строфі мелізматично розспіває

МУЗИЧНА ФОЛЬКЛОРИСТИКА

опорні та навіть прохідні звуки, найчастіше використовуючи тріолі, квартолі та навіть квінтолі. Найбільше колоризації припадає на голосні звуки (прикл. № 1), оскільки положення гортані в такій позиції формує вільний вихід звука, за допомогою якого вдається чітко варіювати.

Ще однією характерною виконавською особливістю як однієї, так і другої співачок є подовжене закінчення, що замикається фальцетним звуком («йодлем») на квінту вгору, рідше на октаву. «Йодль» зустрічається у кінці завершального такту.

Звукоряди пісенних творів кожної з виконавиць представлені більшою мірою ладами мінорного нахилу, почасти мажорного.

Наявний матеріал засвідчує факт можливого подальшого скрупульозного вивчення виконавських особливостей за допомогою наявних фонозаписів та при ще можливих безпосередніх контактах зі співачками.

Приклад №1. Запис та транскрипція Я.Куришко

1. Бу-вай - те здо-ро - ві ту-теп - ті по-ре - ті ой до по-хо-ді - лі мо - ї бі - ли по - т...

2. Бу-вай - те бу-вай - те час не ра-бу-вай - те що-дня по її го-лі - ніт ме-не спо - мі - на - її..

3. Спо-мі - най - те ме - не мед га - рет-ку лю - чи а я вас спо-ме - ну до ха - то-нь// - кі їду - ч...

Приклад №2. Запис та транскрипція В.Кот

ой там ма - ті доч - ку про жит - тя пи-та - є:

4. На-що ж ме-ші, до - шо ву - тя - ті пи - та - ті,
8,10

ба - чу вте-бе до - шо, ліч - ка не впо-зна-ті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боярська Н., Гапон Л. Особливості традиційного вокального виконавства на Західному Поліссі // Етнокультурна спадщина Полісся / Ред.-упоряд. В.П. Ковальчук. – Рівне, 2004. – Вип. 4. – С. 192-197.
2. Вибрані пісні з голосу Уляни Кот: Навчально-репертуарний збірник / Упоряд. Л.Д. Гапон. – Рівне, 2006.
3. Квітка К. Потреби в справі дослідження народної музики на Україні // Музика. – 1925. – №№ 2-3. – С. 67-73, 115-121.
4. Єфремов Є.В. Дослідження народнопісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні // Українське музикознавство. – К., 1985. – Вип. 20. – С.79-98.
5. Іваницький А. Співочі стилі // Український музичний фольклор. – Вінниця, 2004. – С. 272-288.
6. Куришко Я. Пісні від Ганни Куришко. Фольклорний збірник / Заг. ред. Ю.П. Рибак. – Рівне, 2006.
7. Куришко Я. Пісенна творчість у дослідженнях К. Квітки // Науково-практична конференція до 125-річчя з дня народження К.В. Квітки: Тези доповідей / Ред.-упоряд. Р.І. Дзвінка та ін. – Рівне, 2005. – С. 47.
8. Правдок О. Ладові основи української народної музики. – Київ, 1961.
9. Мордвинов В. Практика основной работы по постановке голоса. – Москва, 1948. – С. 65.

Yana Kuryshko

UNUSAL FOLK-SONDER EXECUTOR IN THE NORTH RIVNENSCHYNA
(IN THE BASE CREATIVE PORTREISTS ULYANA KOT AND HANNA KURYSHKO)

Communication has scientific valuable information that concert description creative state and compare character particular manners fulfillment autentic compositions two brightestvin singeres the north Rivnenschyna U. Kot (v. Krupove Dubrovyskiy region, Rivnenska region) and H. Kuryshko (v. Karasyn Samenskiy region, Rivnenska area).

Key words: traditional culture, creation, genre classification, people's fulfilment.

Марія Євгенєва

ТРАДИЦІЇ КОБЗАРСЬКО-ЛІРНИЦЬКОГО ВИКОНАВСТВА
В ПІВДЕННІЙ ВОЛИНІ У ХХ СТОЛІТТІ

Стаття висвітлює стан кобзарсько-лірницького виконавства на теренах Південної Волині (Кременецький, Шумський, Лановецький райони) упродовж ХХ століття.

Ключові слова: кобзарсько-лірницьке виконавство, Південна Волинь, репертуар, думи, псалми, інструментальне музикування.

Традиції кобзарсько-лірницького мистецтва на Волині почали привертати увагу вчених лише з першої половини ХІХ ст. (О.Кольберг, В.Гнатюк, К.Студинський, Й.Роздольський, Ф.Колесса та ін.). Це пов'язано з тим, що традиційне народне інструментальне музикування належить до тієї галузі, яка найменше вивчена вченими-народознавцями через відсутність у них достатніх фахових знань та навичок транскрипційної роботи.

Більш актуальним це питання постало на початку ХХ століття, коли в Південній Волині жили й працювали такі бандуристи та лірники, як К.Місевич, Ф.Нагірний, Е.Чарнецький та ін.

Мета статті – висвітлити стан кобзарсько-лірницького виконавства на теренах Південної Волині (Кременецький, Шумський, Лановецький райони) упродовж ХХ століття. З наведеної мети випливають такі завдання: розглянути передумови розвитку кобзарсько-лірницької традиції у Південній Волині; зробити аналіз кобзарсько-лірницького та бандурного інструментарію і виконавства на цій території у ХХ столітті.

З часів Галицько-Волинського князівства на теренах Південної Волині були широко розповсюджені ліро-, лютне- і цитроподібні інструменти горизонтального способу тримання.